

MARTA MONJO GALLEGO*

**NOVES APORTACIONS A L'ARBRE GENEALÒGIC DE LA
FAMÍLIA MONTCADA, SENYORS DE LA BARONIA
D'AITONA****

ABSTRACT

Montcada's family had in Middle Ages the Baronia d'Aitona in the land known as Baix Segre, in Lleida. His properties included the villages of Serós, Aitona, Mequinensa, Faió, Vallobar and Maials. This part of the family, who lived in Lleida, is really unknown. Documents from the Arxiu Ducal de Medinaceli a Catalunya have shown new members of this part of the family unknown since now. This new information has allowed to complete the genealogical trees of the Montcada's family in Lleida.

El comte de Barcelona atorgà a Guillem Ramon de Montcada una de les castalanies de la ciutat de Lleida¹, com a recompensa per haver lluitat al seu costat, un cop aquella caigué en mans cristianes l'any 1149. Començava d'aquesta manera l'assentament de part la família Montcada en terres lleidatanes, arribant a ésser una de les famílies nobles més importants tant de la ciutat com del territori circumdant.

La història de la família es remunta però un segle abans de l'arribada dels seus membres a les terres de ponent i està, ja a meitat del segle XII, envoltada de llegenda². La primera menció documental data de l'any 1002, quan a Guillem de

* Investigadora Associada al Departament d'Història de la Universitat de Lleida.

** Investigació dirigida pel Dr. Joan J. Busqueta (Departament d'Història. Universitat de Lleida).

1. La ciutat fou dividida en tres parts una pel comte de Barcelona, l'altra per la casa del Temple i, finalment, la tercera pel comte d'Urgell qui atorgà la seva castlania a Guillem de Cervera. LLADONOSA, JOSEP: *Historia de Lleida*, -Editorial Dilagro- Lleida 1991. vol. II, p. 127.

2. Segons la llegenda, la família fou fundada per Dapífer baró descendent d'un rei sàrmata, dels ducs de Baviera i de Carles Martell que vingué a Catalunya acompanyant l'expedició d'Otger Cataló. (COMPANY, XIMO: "Els Montcada i el primer papa Borja" a COMPANYY, XIMO (ed.): *Els Montcada i Alfons de Borja a la Seu Vella de Lleida. Dia de la Seu Vella 1989-1990* -Editorial Pagès- Lleida, 1991, pàgs. 13-36.

Muntanyola o Vacarisses se li infeudà el castell de Montcada, en territori vigatà, del que prendrà el nom³. Naix així el llinatge dels Montcada, transcendent per la història de la Corona d'Aragó, on esdevindrà una casa forta i extensa amb diverses ramificacions tot al llarg el territori: Catalunya –Girona, Osona, Barcelona, Tortosa, Lleida–, Aragó –Fraga, Faió, Vallobar–, València –Xiva, Vilamarxant– i Itàlia –Sicília.

Aquest ampli patrimoni fou aconseguit mercès a matrimonis, dots i herències que foren emprats tant per emplaçar la família en una situació dominant dins de les esferes de poder, com per facilitar la seva expansió territorial dintre de Catalunya. Un exemple d'aquesta expansió a través d'unions matrimonials fou l'obtenció de territoris al Vallès Occidental i el Baix Llobregat i del castell de Montcada, a Barcelona, a través del matrimoni entre Guillem i Adelaida de Claramunt, en el que aquesta va aportar aquests dominis com a dot⁴.

L'obtenció de poder i patrimoni feu que l'aproximació a la cort comtal de Barcelona esdevingués senzilla. Dins de la cort els Montcada ostentaren el títol de Senescals que, val a dir, també adquiriren gràcies a un matrimoni, en aquest cas el produït entre Beatriu, filla de Berenguer Ramon de Montcada, i el Senescal Guillem Ramon, l'any 1117⁵.

En els territoris de la Catalunya Nova, l'estratègia de la família fou diferent. Els Montcada s'asseguraren l'obtenció de nous dominis lluitant vora el comte de Barcelona, a la cort del qual eren personatges influents. Com hem vist, fou Guillem Ramon qui inicià aquesta tendència.

L'any 1148, amb la conquesta de Tortosa, Ramon Berenguer IV atorgà a Guillem Ramon la tercera part de les rendes de la ciutat, esdevenint d'aquesta manera el representant del comte de Barcelona a la ciutat⁶.

Com hem tingut ocasió de veure, l'any següent, el mateix Guillem Ramon rebrà la castlania de la ciutat de Lleida de mans del comte de Barcelona. A més, el Montcada rebé un lot de terres situades en la partida de Palmera⁷ al nord-oest de la ciutat, en l'actualitat la partida rep el nom de Montcada, segurament en record de la torre que la família feu construir en el lloc i de la que no en queda cap resta visible.

3. SHIDELER, JOHN C.: *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'Edat Mitjana (1000-1230)*.- Edicions 62- Barcelona, 1987, p. 30

4. *Ibidem* p. 32

5. *Ibidem* p. 71

6. VIRGILI, ANTONI: *Ad detrimentum Yspanie. La conquesta de Turtusa i la formació de la societat feudal (1148-1200)*- UAB, Universitat de València- València 2001, p. 85

7. SHIDELER, JOHN C.: *Els Montcada: una família de nobles catalana...* p. 200

1. IMPLANTACIÓ DELS MONTCADA AL BAIX SEGRE

No fou fins l'any 1212 quan la família Montcada visqué la seva expansió per terres lleidatanes. En aquell any, Guillem Ramon, fill del Guillem Ramon que arribà amb les tropes del comte de Barcelona, es casà amb Constança d'Aragó, filla de Pere el Catòlic i germana de Jaume I. Amb motiu de la boda, el rei donà a la seva filla, com a dot, les senyories de Seròs, Soses i Aitona, amb tots els seus drets i dominis, llocs i termes, un cop pogués recuperar aquestes viles dels castlans que les posseïen⁸.

La consulta de la documentació ha permès esmenar un error sovint repetit pel que fa al dot de Constança. Assíduament en molts treballs apareixen en dit dot, a més de les esmentades, les viles d'Albalat de Cinca⁹ i Mequinensa¹⁰. Aquesta dada és recollida per Lladonosa¹¹ dels treballs de Sobrequès¹² i, possiblement, a través de la seva obra, s'ha transmès a posteriors investigacions. Malgrat les afirmacions d'aquests dos autors, la documentació no esmenta res de les viles per ells citades, especificant, en canvi, que el dot inclou només Aitona, Seròs i Soses. De fet, la documentació consultada no mostra que els Montcada fossin, en cap moment, senyors d'Albalat de Cinca.

Del document en el que es fa entrega del controvertit dot n'han estat trobades dues còpies a l'Arxiu Ducal de Medinaceli a Catalunya (ADMC)¹³; arxiu que recull, entre altres, la documentació pública i privada de la família Montcada.

La mateixa documentació de l'ADMC, mostra la dificultat que el rei tingué per lliurar el dot a Constança, ja que aquest havia de recuperar les viles d'Aitona i Soses dels castlans que les posseïen¹⁴. La espera es feu llarga i Jaume I, ja investit rei, ratificà el dot de la seva germana l'any 1222¹⁵, tot atorgant-li Cubells, Vilagrassa, Camarasa i Montgai perquè ella i el seu marit en poguessin cobrar les rendes. Aquestes viles hau-

8. ADMC, rotlle 596 fotogrames 230-231 "*...nos Petrus Dei gratia rex Aragonum et comes Barcinonae tradimus et donamus te dominam Constanciam, filiam nostram legitime, in matrimonium Guillermo Raymundi senescalo nostro et ad diem nuptiarum damus, concedimus et laudamus tibi et infantibus qui de ipso in te fuerint procreati per tuam et eorum hereditatem propriam et alodium franchum, liberum et quietum et prefacto Guillermo Raymundi, senescalio, in dotem castrum et villam de Seros, et castrum et villam de Aitona et castrum et villam de Soses...*", fotograma 230.

9. LLADONOSA, JOSEP: *Història de Lleida*...p. 222

10. ESPAÑOL, FRANCESCA: "Los Montcada y sus panteones dinásticos: un espacio para la muerte noble" a COMPANY, XIMO (ed.): *Els Montcada i Alfons de Borja* ... p. 40

11. LLADONOSA, JOSEP: *Història de Lleida*...p. 222

12. SOBREQUÈS VIDAL, SANTIAGO: *Els barons de Catalunya*- Editorial Vicens-Vives Barcelona,1957, p. 126

13. ADMC, rotlle 596 fotogrames 230-231 i rotlle 662 fotograma 438.

14. ADMC, rotlle 596 fotograma 231

15. Amb seguretat aquesta ratificació de la dot de Constança és el que ha generat l'habitual confusió en les dates del matrimoni entre aquesta i Guillem Ramon de Montcada, matrimoni que es produí l'any 1212 i no l'any 1222, moment de la ratificació de la dot i que molts investigadors han donat com a data de la celebració del casori.

rien de ser permutades per Aitona, Seròs i Soses en el moment en que el rei les recuperés¹⁶; procés que va ser veritablement lent. Sembla que no fou fins l'any 1242 quan Constança –vídua des de feia catorze anys– prengué possessió del seu dot i retornà al seu germà, el rei, les viles de Cubells, Montgai, Camarasa i Vilagrassa, tal com es recull en una confessió feta i signada per la mateixa Constança¹⁷.

Aquest dot obre el camí per l'expansió i la implantació de la família Montcada a la plana de Lleida, territori sobre el que exercirà gran poder i influència.

La branca lleidatana de la família Montcada s'estendrà, però, més enllà de les terres de Ponent, amb la obtenció de terres en la conquesta de València i amb diferents lligams familiars amb bona part dels principals llinatges nobles catalans. En terres valencianes, la branca lleidatana de la família Montcada obtindrà la senyoria de les viles de Xiva i Vilamarxant on ostentarà el títol de barons. D'aquesta manera es creà una branca més d'aquesta extensa família, branca que mantingué en tot moment estrets lligams amb el braç lleidatà.

El domini de la família Montcada al Baix Segre es consolidà a la darrereria del segle XIII, moment en que la branca tortosina de la família permutà la castlania i les propietats que posseïa a la ciutat de l'Ebre pels castells i viles de Vallobar i Saidí i les possessions, jurisdiccions i censos que els Templers tenien a Fraga i el seu terme¹⁸.

No fou fins a la segona meitat del segle XIV quan les dues branques de la família, la lleidatana i la fragatina, s'uniren amb el matrimoni esdevingut entre Teresa de Montcada, senyora de Fraga i Ot de Montcada, baró d'Aitona. Fins aquest moment, en que es produí la unió dels seus patrimonis, les dues branques familiars, tot i ser territorialment veïnes, restaven independents.

Més dificultat presenta saber com la vila de Mequinensa passà a mans d'aquesta família. La documentació sobre aquesta vila és abundant en l'ADMC, però porta a certa confusió. L'1 de febrer de 1207 Ermengol d'Urgell feu donació a Guillem de Cervera del castell i la vila de Mequinensa¹⁹. Aquest darrer vengué el castell i la vila a Tomàs de Sant Climent el 6 de març de 1230²⁰. La confusió comença en saber que aquest mateix any Ramon Berenguer d'Àger ven a Constança d'Aragó el cas-

16. Malauradament no disposem del document original, aquestes dades han estat extretes d'un inventari de l'arxiver de l'ADMC (rotlle 590 fotograma 472) on es fa la regesta d'aquest document i se'n dona la ubicació. Malgrat la gran quantitat de dades no hem trobat aquest document en aquest arxiu.

17. De nou ens trobem en la mateixa situació i només tenim la regesta d'aquest document feta per l'arxiver en l'inventari abans citat. ADMC, rotlle 590 fotograma 472.

18. ADMC, rotlle 590 fotogrames 493-501, fotograma 494; *...castris et villis de Vallobar et de Caidino et possessionibus et iurisdictionibus et censualibus que et quas Militia Templi habet in Fraga et terminis eius...*

19. ADMC, rotlle 598 fotogrames 307-308.

20. ADMC, rotlle 598 fotograma 324.

tell i la vila²¹, i tot just l'any següent Ramon Berenguer d'Àger i Constança vénen de nou el castell i la vila a Tomàs de Sant Climent²². El 2 de setembre de 1232 Tomàs de Sant Climent vengué al seu sogre, Pere Sanç, el castell i la vila de Mequinensa²³. Tot plegat sembla simplificar-se en saber que Tomàs de Sant Climent i Ramon Berenguer d'Àger tenen cert grau de parentiu i aquestes compravendes poden respondre a algun tipus d'estratègia familiar.

No tenim més notícies de Mequinensa fins al 1255, quan Pere de Montcada i la seva dona Sibil·la reberen de la universitat de la vila un ampli territori per fer-hi una devesa²⁴. Novament es produeix un buit documental fins a la primera meitat del segle XIV quan Ot de Montcada ostenta el títol de senyor de Mequinensa, malgrat aquest fet, no conservem cap referència directa a la vila en aquest període. El buit documental es reprèn fins l'any 1362 quan altra vegada Mequinensa apareix associada al cognom i la senyoria dels Montcada²⁵, associació que es mantingué durant el segle XV, període del que conservem més documentació.

La investigació que estem duent a terme, centrada cronològicament en el segle XV, ens ha permès un major coneixement de la família Montcada en aquell moment. El seus dominis, en aquest període, abastaven un ampli territori que incloïa les viles i termes de Seròs, Aitona, Soses, Maials, Vilaseca, Algorfa, Carratalà, Almatret, Mequinensa, Faió i Vallobar, les tres darreres situades a l'actual comunitat d'Aragó.

D'aquestes viles, com hem pogut veure, la majoria passen a mans dels Montcada per estratègies matrimonials, la resta desconexim com foren adquirides. Maials és, però la excepció, ja que aquesta vila fou comprada per Berenguera de Montcada a Ramon Pere el 31 d'octubre de 1324²⁶.

Menció especial mereix també la vila d'Escarp; la família Montcada té jurisdicció criminal sobre ella, però les rendes són rebudes per l'abat del monestir d'Escarp.

Els Montcada tenen jurisdicció criminal no només sobre Escarp, sinó també sobre la resta de les viles dels seus dominis en les que exerceixen, al mateix temps, jurisdicció alta, baixa i civil així com mer i mixt imperi. Aquests poders foren concedits, per les viles d'Aitona, Soses i Seròs, a Constança i Guillem Ramon amb la dot d'aquesta. Per les viles de Maxarre, Massalcoreig, la Granja d'Escarp, Vilaseca, Algorfa, Carratalà i Adar²⁷ aquests poders foren aconseguits gràcies a una concessió

21. ADMC, rotlle 598 fotograma 340.

22. ADMC, rotlle 598 fotogrames 389-393.

23. ADMC, rotlle 598 fotograma 398.

24. ADMC, rotlle 598 fotograma 405.

25. En aquest cas es produí un litigi entre Guillem Ramon de Montcada i la universitat de Mequinensa. ADMC, rotlle 598 fotogrames 438-445.

26. ADMC, rotlle 600 fotogrames 401-412.

27. ADMC, rotlle 622 fotogrames 349-350; ...*locis de Maxarre de Çamalcoreig qui est abbatiss aut monasterii de Scarpio, la Granja qui est eiusdem monasterii, de Vilassica, de Algorfa, de Calatarna, de Addar...*

realitzada per Joan II l'any 1393. Així, els Montcada esdevingueren senyors de ple dret sobre les viles i territoris de la seva jurisdicció.

Aquest control i domini del territori, així com la imatge de casa forta que la família té a l'àrea de Lleida es veurà truncada per les diferències familiars. Els Montcada lleidatans viuran diferents episodis interns que esguinçaran la família creant grans conflictes, generats per qüestions d'herències i que depassaran el marc familiar.

El primer d'aquests conflictes es produí en la segona meitat del segle XV, amb la mort de Guillem Ramon III (1455). Dels seus dos matrimonis, amb Constança d'Anglesola i Margarida de Ribelles, tingué cinc filles, però tingué també un fill il·legítim, Llorenç, fruit de la seva relació amb la italiana Catalina Alioto. Aquest fet no hauria representat un problema si Ot el vell no hagués establert en el seu testament, datat l'any 1341²⁸, que la herència dels Montcada al Baix Segre havia de transmetre's exclusivament per línia masculina²⁹.

Llorenç no havia estat reconegut pel seu pare i era, doncs, impossible que heretés la Baronia d'Aitona, tal com s'hauria d'haver esdevingut seguint els desitjos d'Ot el Vell. Per salvar la situació i evitar que el patrimoni de la família es disgregués, Guillem Ramon III feu hereu universal al seu nebot Mateu Florimon de Montcada, qui hagué de casar-se amb la seva cosina Orfresina, filla de Guillem Ramon. Amb aquesta solució l'herència seguia en mans dels seus descendents.

Llorenç no s'acontentà amb aquesta resolució i lluità per ésser reconegut com a hereu universal del seu pare³⁰. La lluita el portà fins a l'extrem d'utilitzar la violència contra la seva pròpia família, arribant a ocupar algunes de les viles de la senyoria de la seva germana.

Els problemes d'herència continuaren amb la mort de les dues esposes de Mateu Florimon, ja que ni Orfresina ni Elionor de Vilarassa³¹ li donaren fills. De nou apareix el problema de qui és el legítim hereu. Mateu serà assassinat, el 23 de juny de 1485³², pels descendents de Llorenç que encara lluitaven per rebre una herència que creien els era legítima i més en veure que aquest no havia tingut fills. Amb l'assassinat de Mateu, i els descendents de Llorenç empresonats, fou Pere, fill de Joan Florimon i cosí germà de Mateu i Orfresina, qui heretà la Baronia d'Aitona, esdevenint senyor de la mateixa en els primers anys del segle XVI.

28. ADMC, rotlle 578 fotogrames 68-100.

29. Existeix a l'ADMC un document, amb data 27 de novembre de 1727, que recull el resum de tots els testaments de la família Montcada des de 1212. Rotlle 577 fotogrames 165-198.

30. Els plets sobre la herència entre Mateu i Llorenç de Montcada es troben a ADMC rotlles 605, 606, 607, 614 i 615. Josep Lladonosa dedicà un treball als conflictes interns entre aquest dos membres de la família. LLADONOSA, JOSEP: *Tragèdia de Llorenç de Montcada i els seus*. -Editorial Rafael Dalmau- Barcelona, 1965.

31. Ens els arbres genealògics de la família Montcada no apareix Elionor de Vilarassa com a muller de Mateu de Montcada, i hi sol constar únicament Orfresina. Adjuntem al final una revisió d'aquests arbres on hem afegit nous membres del llinatge que han aparegut en la documentació consultada a l'ADMC.

32. LLADONOSA, JOSEP: *La tragèdia de Llorenç de Montcada* ... p. 52.

Aquest segle aportà, al mateix temps, grans canvis en l'estatus de la família. Joan, nét de Pere, fou intitulat comte d'Aitona en la primera meitat d'aquell segle, mentre que el seu fill Francesc, mort en la darrerria del segle XVI, rebé el títol de marquès d'Aitona.

El mateix Francesc començà la dinàmica de matrimonis entre els Montcada i la noblesa castellana, casant-se en segones núpcies amb la comtessa de Villaverde. Durant aquest segle i el següent els Montcada s'emparentaran amb els Silva-Portugal, els Portocarrero, els Benavides, els Castro i els Fernández de Córdoba, després ducs de Medinaceli.

2. NOVES APORTACIONS AL CONEIXEMENT DE LA FAMÍLIA

La investigació sobre la Baronia d'Aitona que en aquests moments estem duent a terme ens ha permès aprofundir en l'estudi de la família Montcada; en aspectes com la seva història, el seu patrimoni i els seus problemes interns, tal i com hem vist en l'apartat anterior.

Adentrar-se en la família ha estat possible gràcies a la consulta de la documentació de l'ADMC, a la que hem fet referència anteriorment. Durant la recerca realitzada en aquest arxiu ha estat possible accedir als testaments, generalment dels homes, d'aquest llinatge. La cerca portà a descobrir en aquests testaments membres de la família Montcada que no apareixen en els arbres genealògics, si més no en aquells que nosaltres havíem pres com a referent³³. En general, en els testaments apareix una enumeració amb tots els fills als que deixar quelcom en herència, així com les dones o homes amb els que el/la testamentari/a havia estat casat/da. Generalment les esposes apareixen perquè els fills estan enumerats per ordre, en funció de l'ordre dels casaments, és a dir, primer els fills de la primera esposa i a continuació els fills de la segona, si s'havia produït aquest segon matrimoni.

Hem pres també com a referència, a l'hora d'enriquir aquests arbres, un manuscrit, conservat a la Biblioteca Nacional de Madrid, titulat *Genealogía de la casa de Moncada*³⁴, escrita pel marquès de Mondejar³⁵. En aquest es recull un ampli estudi genealògic de diverses branques de la família Montcada realitzat a partir de la consulta de diferents arxius entre ells l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu de Seròs (actual ADMC) o l'arxiu del monestir de Santes Creus.

Prenent com a base els arbres genealògics que apareixen sovint publicats³⁶ hem afegit aquells membres de la família que han aparegut en els documents analitzats. Adjuntem, en apèndix, els arbres genealògics resultants.

En total presentem quatre arbres genealògics. El primer (fig. 2) mostra la branca d'Aitona entre els segles XII i XIV. El segon arbre (fig.3) reprèn part de l'anterior. Per qüestions d'espai, i per tal de fer els arbres aclaridors, hem cregut convenient iniciar el segon dels arbres amb l'extensa descendència del matrimoni

33. A l'ADMC, hem trobat nombrosos arbres genealògics de la família Montcada realitzats pels diversos arxivers. El problema d'aquests arbres és que generalment només hi apareixen els homes i s'ignora a tots aquells que per algun motiu o altre, com el fet de pertànyer al clergat, no tenen dret a heretar. Els arbres poden trobar-se a ADMC, rotlle 683 fotogrames 395, 465 i 547; rotlle 684 fotogrames 36, 225 i 438; rotlle 685 fotogrames 231 i 558.

34. A partir d'ara GCM.

35. GCM, Biblioteca Nacional, MS 3293.

36. E.g. VVAA, *Catalunya Romànica vol. XXIV: el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell, la Segarra, l'Urgell*.- Enciclopèdia Catalana-, Barcelona, 1997, pp. 64-65. VVAA, *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 15, Barcelona, 1997, pp. 343-350.

compost per Ot i Jaufredina de Llòria, d'aquesta manera, aquest arbre abarca parcialment els segles XIV i XV. En el tercer dels arbres (fig. 4), de nou per qüestions d'espai, hem reprès els matrimonis d'Ot III tot mostrant en aquest només dos dels seus quinze fills (ja mostrats en la fig.3), Guillem Ramon i Pere, amb la seva corresponent descendència. Mostrar els descendents dels quinze fills d'Ot resulta impossible tant per la manca d'espai com per la manca de dades. D'aquesta manera, aquest arbre intenta mostrar el matrimoni entre Orfresina i Mateu Florimon –efectuat per tal de mantenir i perpetuar el llinatge i el patrimoni Montcada– alhora que mostra als descendents de Llorenç, fill il·legítim de Guillem Ramon.

Finalment, el darrer dels arbres genealògics (fig. 5) s'inicia amb Joan Florimon i Marquesa de Vilaragut, oncles de Mateu i Orfresina i pares de Pere III; qui, recordem, heretà la Baronia després de la mort dels seus cosins, Mateu i Orfresina, enmig de les turbulències familiars fruit d'aquesta disputada herència.

Aquest darrer arbre finalitza, de forma arbitrària, amb els primers marquesos d'Aitona, Francesc de Montcada i Lucrècia Gralla.

Els canvis introduïts, respecte als arbres habituals, són de caràcter divers: alguns cops es tracta del nom, de vegades hem afegit el nom del consort, altres ha estat modificada la data de defunció i altres el càrrec o títol que ostentava. En alguns casos, però, les modificacions han consistit en l'eliminació d'alguns membres de la família que tot i no aparèixer en la documentació són presents en els arbres habitualment publicats.

És necessari fer alguns aclariments a nivell formal per tal de fer els arbres més intel·ligibles.

Les xifres que apareixen al costat d'alguns d'aquests noms corresponen a les esposes o marits, és a dir, si un nom va seguit d'un (1) mostrarem que és fill de la primera esposa o marit, de manera que si va acompanyat d'un (2) serà fill del segon cònjuge.

Els consorts també tenen aquesta enumeració. Ho hem cregut convenient per tal de fer l'arbre més entenedor. Val a dir, que l'Enciclopèdia Catalana ja recull aquesta numeració, tot i que l'hem revisat i modificat quan ha estat necessari, i sempre a la llum de la informació aportada per la documentació. En alguna ocasió apareix el símbol (*), en aquest cas estem fent referència a un fill il·legítim i la dona que el concebé.

Alguna de les dones dels arbres apareixen amb doble enumeració, e.g. (1) (1); la primera de les xifres fa referència a la mare –la primera esposa– mentre que la segona mostra la seva disposició en els successius matrimonis del seu espòs –en aquest cas també la primera esposa.

Finalment, cal aclarir que no hem cregut necessari introduir els càrrecs o títols de cadascun dels membres del llinatge, la majoria estan publicats i apareixen en tots els arbres genealògics de la família de que disposem. Per qüestions d'espai només

s'han inserit aquells més importants o bé els d'aquells membres que la documentació ha posat al descobert.

Com hem explicat, els arbres finalitzen, de forma arbitrària, amb el matrimoni de Francesc I i Lucrècia Gralla, els primers marquesos d'Aïtona, morts en la darrereria del segle XVI. No hem cregut necessari arribar fins a època moderna, tant perquè s'allunya molt del nostre marc cronològic, com pel desconeixement que tenim de la família en aquell període.

Les modificacions per nosaltres introduïdes s'inicien amb els descendents de Guillem Ramon I i Constança d'Aragó (fig. 2). La GCM, indica que Guillem Ramon fou Bisbe de Lleida³⁷, alhora que ni aquesta font ni la documentació consultada a l'ADMC fan esment de Galbors, per aquest motiu aquesta no ha estat inclosa en la fig. 2.

A la mort de Guillem Ramon heretà la Baronia el seu fill Pere, qui tingué set fills amb la seva esposa Sibil·la d'Abarca. La GCM ha introduït algunes novetats en el coneixement d'aquesta descendència: Guillem fou bisbe d'Urgell i Gaia (o Gralla segons algunes fonts) es casà amb Pere de Puigvert³⁸.

La descendència de Pere, nét de Guillem Ramon i Constança d'Aragó (fig.2) també ha estat modificada. En el testament de Pere apareixen quatre fills dels que no es fa esment en els arbres genealògics habituals. Es tracta de Pere, Simó, Raimon i Agradant³⁹; a més Sibil·la hi apareix com a filla legítima del matrimoni⁴⁰, fet que no succeeix en els arbres de l'Enciclopèdia Catalana.

Al seu torn, Ot el vell, fill de Pere, té també una filla, es tracta de Margarida, monja al convent de Santa Clara⁴¹. Al mateix temps, la documentació ha permès conèixer el matrimoni d'una altra de les seves filles, Constança, amb Ramon d'Anglesola⁴². D'altra banda, gràcies a la GCM hem pogut saber que el seu fill Guillem Ramon fou deà de la catedral de Lleida⁴³.

Dels fills del matrimoni Ot-Jaufredina (fig. 2, fig. 3) que apareixen en els arbres presos com a referent, tres, Beatriu, Sibil·la i Roger, no apareixen ni en la documentació consultada a l'arxiu ni a la GCM, i per tant no han estat inclosos entre la descendència del matrimoni.

La majoria de les noves aportacions han estat realitzades en la descendència d'Ot III (fig. 3). Segons els arbres per nosaltres emprats com a base, Ot es casà amb Elfa de Luna i tingué deu fills. La documentació ha aportat noves dades sobre

37. GCM, Biblioteca Nacional, MS 3293, fol. 264v.

38. GCM, Biblioteca Nacional, MS 3293, fol. 272r.

39. ADMC, rotlle 577, fotograma 699.

40. ADMC, rotlle 578, fotograma 81.

41. ADMC, rotlle 578, fotograma 81.

42. ADMC, rotlle 578, fotograma 81.

43. GCM, Biblioteca Nacional, MS 3293, fol. 280r.

aquesta branca de la família Montcada. Primerament, hem tingut coneixement d'un segon matrimoni d'Ot, en aquest cas amb Constança Díez⁴⁴, amb qui tingué dotze fills. D'aquesta manera, la descendència d'Ot s'eleva al nombre de quinze fills, ja que als deu dels que ja teníem notícia hem afegit cinc noms: Roger⁴⁵, Aldonça⁴⁶, Beatriu, Margarida⁴⁷ i Mateu⁴⁸. A més, la documentació ha mostrat que el seu fill Ramon fou Comanador de Torres⁴⁹; Ot, un altre dels seus fills, a més de bisbe de Tortosa fou Paborde de la Seu de València⁵⁰, Margarida fou monja a Pedralbes, Aldonça es casà amb el Marquès d'Onitan, Joana ho feu amb Hug de Cardona⁵¹ i, finalment, Eduard fou canonge prior de Tortosa⁵²; alhora que la seva filla Violant es casà amb Joan Cortiz⁵³.

En els arbres genealògics tradicionals a Guillem Ramon III fill d'Ot i Elfa (figs. 2-3) se li atribueixen sis descendents, cinc filles i un fill, Llorenç. Creiem necessari remarcar que en el testament de Guillem Ramon només apareixen tres d'aquestes filles: Orfresina, Francesca i Elionor, sense fer cap esment de Joana i Beatriu. En canvi la GCM si esmenta Beatriu⁵⁴, però no a Joana, que per aquest motiu no hem inclòs en els arbres genealògics.

Ha estat possible, també, realitzar noves aportacions en la descendència de Pere, fill d'Ot III (fig. 4). Pere tingué cinc fills: Mateu Florimon, Elionor, Pere Ramon, Beatriu i Violant⁵⁵. Aquesta darrera, que fou monja al monestir de Pedralbes, no era esmentada en els arbres publicats. En aquests tampoc s'esmentava a l'esposa de Pere Ramon, Margarida de Centelles, que en canvi, apareix a la documentació⁵⁶.

També pel que fa a Mateu Florimon (fig. 4), senyor de la baronia d'Aitona en la segona meitat del segle XV, hem introduït alguns canvis. A l'Enciclopèdia Catalana se li reconeix un sol matrimoni, amb Orfresina i dues relacions no matrimonials amb Beatriu i Caterina. No hem obtingut cap notícia sobre aquestes dues relacions, però estem en disposició d'afirmar que Mateu Florimon es casà en segones núpcies amb Elionor de Vilarassa⁵⁷, qui, com Orfresina, no li donà cap fill.

44. ADMC, rotlle 578, fotograma 566.

45. ADMC, rotlle 683, fotograma 395.

46. ADMC, rotlle 578, fotograma 567.

47. ADMC, rotlle 578, fotograma 401.

48. ADMC, rotlle 578, fotograma 568.

49. ADMC, rotlle 578, fotograma 566.

50. ADMC, rotlle 598, fotograma 565.

51. GCM, Biblioteca Nacional, MS 3293, fol. 285v.

52. ADMC, rotlle 614, fotograma 372.

53. ADMC, rotlle 663, fotograma 122.

54. GCM, Biblioteca Nacional, MS 3293, fol. 283v.

55. ADMC, rotlle 683, fotograma 395.

56. ADMC, rotlle 683, fotograma 395.

57. ADMC, rotlle 614, fotograma 381.

D'altra banda, el germà il·legítim d'Orfresina, Llorenç (fig. 3), tingué, a més dels quatre fills que generalment se li atribueixen, un cinquè fill anomenat Ot⁵⁸.

Després de les dures lluites per la baronia que enfrontaren a Mateu i Llorenç, aquesta recaigué en mans de Pere, fill de Joan Florimon i Marquesa de Vilaragut, que tingueren tres fills: Guillem Ramon que fou bisbe de Vic i Tarazona⁵⁹, Pere i Joana (fig. 5).

Generalment, a Pere se li atribueix un sol matrimoni amb Beatriu de Cardona, però la documentació ha mostrat que aquestes foren les segones núpcies, ja que abans havia estat casat amb Violant Castella, qui morí sense donar-li fills⁶⁰ (fig. 5).

Pere i Beatriu de Cardona tingueren vuit fills i no set, com habitualment apareix en els arbres genealògics que hem consultat, ja que a aquests set fills hauria d'afegir-se Marquesa⁶¹ qui es casà amb Joan de Moncayo⁶² (fig. 5). Al seu torn, la GCM, esmenta el matrimoni entre Joana, filla de Pere III, i Joan de Cardona, que no apareix en els arbres publicats i consultats.

En aquests mateixos arbres Joan, fill de Pere i Beatriu de Cardona (fig. 5) apareix casat amb Hipolita Rois de Liori en primeres núpcies i amb Guiomar d'Ixar en segones núpcies. Els documents res expressen d'Hipòtila mostrant, en canvi, com a primera esposa de Joan a Joana de Bellvís⁶³.

Un altre dels fills de Pere i Beatriu, Gascó (fig. 5), apareix generalment amb dos fills fruit del seu matrimoni amb Angela Tolsà: Joan, primer comte d'Aitona, i Pere. El testament de Joan ens ha permès conèixer l'existència d'un tercer fill, un germà seu anomenat Guillem en alguns documents⁶⁴ i Guillem Ramon en altres⁶⁵.

La darrera de les nostres aportacions, a la llum dels resultats obtinguts fruit de la lectura documental, ha estat el coneixement de diversos fills de Joan, primer comte d'Aitona (fig. 5), tots fills de la seva segona esposa, Anna de Cardona: Pere⁶⁶, Hug, Carles i Joan⁶⁷, de fet, només Elisabet és filla de Giovanna la-Grua, la primera esposa de Joan.

En la GCM, s'esmenta que de les filles de Joan, Anna i Beatriu foren monges a Pedralbes i que Àngela es casà amb el marquès de Maella⁶⁸.

58. ADMC, rotlle 616, fotograma 347.

59. GCM, Biblioteca Nacional, MS 3293, fol. 288r.

60. ADMC, rotlle 687, fotograma 370.

61. ADMC, rotlle 683, fotograma 370.

62. GCM, Biblioteca Nacional, MS 3293, fol. 294r.

63. ADMC, rotlle 683, fotograma 370.

64. ADMC, rotlle 581, fotogrames, fotograma 152.

65. ADMC, rotlle 581, fotograma 243.

66. ADMC, rotlle 581, fotograma 151.

67. GCM, Biblioteca Nacional, MS 3293, fol. 294v.

68. GCM, Biblioteca Nacional, MS 3293, fol. 296v.

Val a dir que, la facilitat a l'accés a l'ADMC i amb ell a la documentació, molts cops inèdita, de les principals famílies nobles catalanes permetrà completar molts dels buits que encara tenim sobre aquestes famílies i ens aportarà nous coneixements.

En aquest cas la lectura de part de la documentació pertanyent a la família Montcada ha comportat l'ampliació dels seus arbres genealògics. L'arxiu és, però molt ampli i la documentació en ell conservada molt rica. La lectura i anàlisi de la totalitat d'aquesta pot aportar nous canvis a aquests arbres genealògics i nova llum als estudis que, en endavant, vulguin fer-se sobre el llinatge dels Montcada.

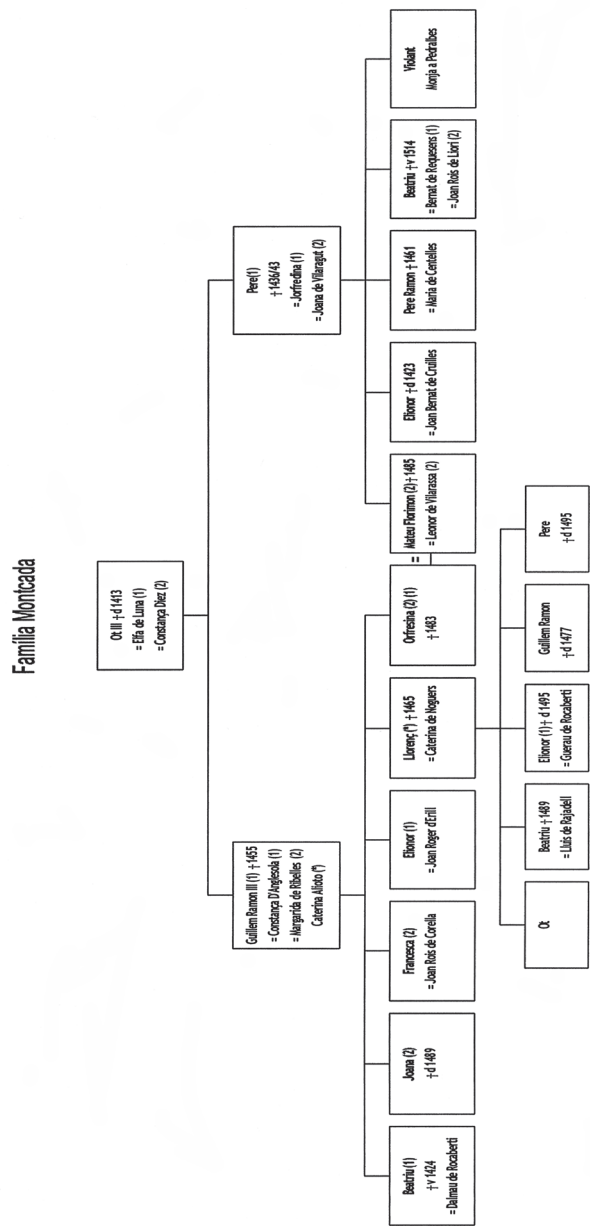

Fig. 4 Arbre genealògic de la família Montcada, segle XV

